

MIKLÓSVÁRI SÁNDOR
minisztériumi főtanácsos,
az OPI főigazgatója

„A második tanév”

Az 1979/80-as tanév a *második* abban a folyamatban, amelyben az *Általános iskolai nevelés és oktatás tervének* bevezetését újabb osztályokban és újabb tantárgyakban folytatjuk. Most egy éve e lap hasábjain fogalmaztam meg azokat a feladatokat, amelyek teljesítése objektív alapját képezi a nevelő-oktató munka minőségi javulásának, a jobb nevelési és oktatási eredményeknek.

A „második tanév” ürügyén megkísérlem – bizonyos tapasztalatok, felismerhető tendenciák figyelembevételével – konkretizálni azokat a további tennivalókat, amelyek a nevelés-oktatás minőségét javíthatják, amelyeknek éppen e cél érdekében állandósulniuk kell az iskolai gyakorlatban.

Hangsúlyozni szeretném, hogy nem vállalkozom az elmúlt év értékelésére. Az a véleményem ugyanis, hogy a nevelő-oktató munka természetéből következően csak hosszabb idő után lehet vállalkozni reális értékelésre. A nevelés-oktatás új terve alapján ugyanis ki kell bontakoznia a végrehajtás gyakorlatában egy olyan igényes módszertani kultúrának, amely nélkül elképzelhetetlen a minőségi munka. Ehhez pedig időre van szükség, biztosan néhány tanévre, hogy a nevelők alaposan megismerhessék az új tanterv mellett az új tankönyveket, munkafüzeteket, taneszközöket, s hogy legyen alkalmuk javítani, tökéletesíteni alkalmazott módszereiket. Mint mondtam vannak azonban bizonyos tapasztalatok, jelzések, amelyek alapján biztonsággal lehet következtetni a végrehajtás gyengébb pontjaira.

Mindenekelőtt azt kell megállapítanunk, hogy az *Alapelvek* ismerete, az *egész iskolai életet átható szelleme még nem érvényesül teljes mértékben*. A nevelés-oktatás tervének ez a fejezete kétségtelenül újszerű a pedagógusok számára. Időre és türelemre, nem utolsósorban az iskola igazgatója részéről határozottabb, a tantestület számára világos és érthető irányításra van szükség. A mindössze 20 oldalnyi terjedelmű alapelvek röviden és egyértelműen megfogalmazzák az általános iskola célját és feladatait: az általános iskolát végzett tanulók iránt támasztott társadalmi követelményeket, megmagyarázzák a különböző nevelési tényezők szerepét a nevelés céljának elérésében; rávilágítanak az iskola koordináló tevékenységére, és végül elvi magyarázatát adják a tananyag szerepének, arányainak a nevelési cél elérésében. Ezek ismerete, értéke, elfogadása és érvényesítése nélkül nem lehet szó tudatos nevelő-oktató munkáról.

Az alapelvek érvényesülésének fontosságára egyetlen idézettel hadd utaljak: „Az iskola maga is összetett szervezetű, bonyolult, sok nevelési tényezőt magában foglaló intézmény. Ezért mindenekelőtt az iskolán belül van szükség az együttes, egységes ráhatás megszervezésére. A nevelőtestület pedagógiai egysége alapvető feltétele a nevelés sikerének, az iskolaközösség fokozatos kialakításának. Az iskolán kívüli nevelési tényezőket az iskola csak akkor tudja hatékonyan koordinálni, ha szoros együttmű-

ködés, egység jön létre, az intézményen belül, mindenekelőtt a tanítók, a szaktanárok, az osztályfőnökök között." Úgy gondolom, szükségtelen ezeket a megállapításokat és összefüggéseket magyarázni, ezek helyességéről bárkit is meggyőzni. A tantesület minden tagjának ismernie és érteni kell az alapelveket, és azok szellemében kell szerveznie munkáját. Így igaz ez az iskola vezetésére nézve is. A tantesület minden tagjának tisztában kell lennie azzal, hogy amit csinál – miért csinálja. A tudatos munka alapfeltétele az igényességnek, a megbízható eredményeknek. Változatlan és időszzerű feladat tehát továbbra is az alapelvek gondos tanulmányozása, a velük való azonosulás – az eszmei-politikai-pedagógiai meggyőződéssel végzett tudatos nevelés.

Az általános iskolai nevelés és oktatás tervének ugyancsak újszerű fejezete *A tanítási órán és iskolán kívüli nevelési terv*. Ez az egész dokumentumrendszer legregebbi része, amely csak akkor válik az egész tanulóifjúság számára értelmes és hasznos tevékenységgé, ha a terv mondanivalóját maximálisan adaptálják, illetve konkretizálják a helyi viszonyokra, arra a társadalmi és termelési környezetre, arra a feltételrendszerre, amelyben az adott iskola szükségképpen működik.

A terv adaptációjában minden helyi lehetőséget ki kell használni, mert csak így alakulhat ki minden egyes iskola sajátos egyéni arculata, s csak így erősödhet és emelkedhet az iskola híre-rangja az adott helységben. Az adaptáció gondossága és pontossága elősegíti azt, hogy az iskola a társadalom nyilvánossága előtt és kritikája mellett végezhesse nevelő-oktató munkáját. Ez ösztönzi és erősíti az iskola vezetését, a pedagógusok munkáját a magasabb színvonal elérésére. Ha ez az adaptáció sikeresen oldódik meg, akkor egyértelműen érvényesül az iskola és a társadalom kapcsolatában az az összefüggés, hogy miközben az iskola a társadalmi célok érdekében végzi munkáját, egyúttal munkájának eredményeivel a társadalmi haladást szolgálja.

Ami az egyes tantárgyak új tanterveit illeti, az elmúlt tanév sok jó tapasztalatot hozott felszínre. Ezekben szerepük van az új tankönyveknek, munkafüzeteknek, amelyek általában megnyerték az illetékes kollégák és a tanulók tetszését – elősegítették az eredményesebb munkát.

Talán a legtöbb kritika az első osztályba bevezetett új matematika tantervet illette. Szerencsére kevésbé az újtól való félelem és idegenkedés jellemzi a helyzetet, mint inkább az első osztályos tanítónök áldozatvállalása és szakszerű munkája. Az idegenkedés nem is annyira a pedagógusok, mint inkább a szülők (újságírók) körében tapasztalható. Ez bizonyos mértékig érthető: a szülő, aki felelősséget érez gyermekéért, egyszerű konkrétumokon akarja lemérni gyermekének tudását, praktikus szempontok vezérlik: tud-e a gyerek számolni, összeadni, kivonni. Szerencsére a pedagógusok tudják, hogy a matematika új tanterve megbízhatóbb alapokat nyújt a praktikus eredményekhez is. Szívós munkára és türelemre van szükség, a jó példák, a jó tapasztalatok általánosítására, s nem a riadalmat, ijedtséget és zavart keltő elrettentő példákra.

Általános egyetértés fogadta a rajz bevezetését az első osztályban. A nevelés és oktatás új terve ezzel az 1973. évi tanterv egy kétségtelenül jelentős hibáját korrigálta. Azzal ugyanis, hogy az 1973. évi tanterv nem írta elő a rajz első osztályos tanítását, megszakította az óvoda és az iskola közötti kapcsolatot. Az óvodában a gyermek sokat rajzol, fest, kifejezi magát. Hiba volt, hogy ez a lehetősége (a gyermek természetes igénye) nem folytatódott az általános iskola 1. osztályában. Az új tanterv a gyermek érdekeit szem előtt tartva vezette be a rajz oktatását az 1. osztályban.

Általános tapasztalat, hogy a 6. osztályos fizika tanításához az új tankönyv, a részletezett követelményrendszer és a tanári kézikönyv együtt jelentette a jobb felté-

teleket, de a fizikatanárok jó felkészültsége, módszertani munkája is segítette az új szemléletű fizika elsajátítását.

A második tanévben további teret kap az új tantervek bevezetése. Az 1979/80-as tanévben a következő osztályokban és tantárgyakban vezetjük be az általános iskola nevelési és oktatási tervét:

Magyar nyelv és irodalom a 2. és 4. osztályban,
Környezetismeret a 2. osztályban,
Matematika a 2. osztályban,
Fizika a 7. osztályban,
Kémia a 7. osztályban,
Technika a 2. osztályban,
Rajz a 2. osztályban,
Ének-zene a 2. osztályban,
Osztályfőnöki óra az 5. osztályban,
Testnevelés a 2. és 5. osztályban.

A második tanévben tehát az 1. és 2. osztály valamennyi tantárgyában az új nevelési és oktatási tervek alapján folyik a munka.

A jelenlegi tanév legkritikusabb tantárgya a 7. osztályos *kémia* lesz. Az e tárgyat tanító tanárok nagyon komoly feladat előtt állnak, mivel e tárgy tanítása új szemléletet igényel. Igen sok függ a tanárok felkészültségétől, a módszerek megválasztásától és alkalmazásától. Ezért is hívom fel a kémiatanárok figyelmét az OPI-nak arra a kiadványára, amely a kémiatanítás korszerűségének történetét írja le, számot ad az elvégzett kísérletekről, és meggyőzően magyarázza a kémia korszerű tartalmát, az új szemlélet fontosságát.

Itt teszem szóvá azt a fontos követelményt is, hogy csak alapos felkészültséggel lehet az új tantervek gyakorlati végrehajtásához fogni. Úgy érzem, hogy az OPI ehhez minden lehetséges segítséget megadott, minden felkészítési útmutató megjelent, mindenkinek alkalma volt felkészítő tanfolyamokon részt venni. Anélkül, hogy alábecsülném a kollektív felkészülés fontosságát, sőt azt vallom, hogy a jövőben erősíteni kell a *szakmai munkaközösségek* tevékenységét, hiszen a szakmai viták segítik a jó álláspontok kialakulását, a tapasztalatcsere érvényesülését. Mégis azt állítom, hogy senki sem nélkülözheti az egyéni felkészülést. Ezért juttattuk el minden érdekelt kollégához a saját munkájához szükséges dokumentumokat: a tantervet, a tantervi útmutatót, a felkészítő útmutatót. Ezek egyéni tanulmányozása elengedhetetlenül szükséges a felkészüléshez, a tervező munkához.

További segítséget jelentenek a *pedagógiai szaksajtóban* megjelent cikkek, tanulmányok, minta-tanmenetek. A Köznevelés külön rovatot nyitott az új tantervek bevezetését segítő cikkek közlésére. Éljen mindenki a lehetőséggel, olvassa a szaksajtót, javára válik!

Ebben a tanévben a jó felkészültséggel megkezdett munkához több irányban szükséges további jobb feltételeket teremteni. Az egyik: a tapasztalatok alapján feltétlenül javítani kell a tervezőmunkát, *realisabb tanmenetet kell készíteni*. Érdemes figyelembe venni az irányító tanmeneteket. De csak figyelembe venni érdemes, szolgáló módon, kritikátlanul lemásolni és végrehajtani nagy hiba. Többen panasztáltak, hogy egyes tantárgyak irányító tanmenetei erős ritmust kényszerítenek a pedagógusra. Ez téves felfogása az irányító tanmenetnek. Minden pedagógus maga készítsen ön-maga számára tanmenetet. Nem az a cél, hogy végigrohanjunk a tananyagon, ha-

nem hogy megtanítsuk a gyerekeket a tananyagra. Az iskolák körülményei sokfélék, a pedagógusok módszertani felkészültsége nem azonos mindenütt. A tanmenet akkor jó, ha ténylegesen vezérfonal, ütemterv saját munkánkhoz. Nem szabad megspórolni azt az időt és energiát, ami a tanmenet összeállításához kell! Jó viszont, hogy van ehhez a munkához segítség: az irányító tanmenet. Az vegye igénybe, akinek szüksége van rá!

A másik feltétel: a *tanítási óra védelme*. Ne maradjon el egyetlen tanítási óra sem! Mindent, ami az iskolában, az iskola és a társadalom kapcsolatában történik, ennek a szemléletnek kell alárendelni. Ez ne csak az iskola igazgatója számára jelentsen határozott fellépést minden zavaró körülmény ellen, hanem a nevelők is ragaszkodjanak az óratervben előírt órák megtartásához. A tanítási óra könnyelmű elhagyása bűn a tanulóifjúság ellen. Itt nem lehet szó fontosabb érdekektől, bárholonnan és bárkitől eredjenek is a zavaró körülmények. Ezeket éppen az ifjúság érdekében kötelessége mindenkinek elhárítani. Ehhez természetesen nemcsak meggyőződés kell, hanem időnként bátorság is. Még valamit ezzel kapcsolatban: határozza el minden tantestület, hogy tiszteletben tartják egymás munkáját, és semmilyen címen nem zavarják a tanítási órákat. Ha valakinek tisztában kell lennie azzal, hogy mit jelent a tanítási óra megzavarása a tanulók számára, akkor ez a pedagógus elsősorban.

A harmadik terület, ahol a jobb feltételek biztosítása elengedhetetlen: a *fegyelem, a munkaerkölcs megjavítása*. Az OM a tanévnnyitó utasításban nem ok nélkül rendelkezett úgy, hogy a tavaszi nevelési értekezleteken „*A fegyelem, a munkaerkölcs helyzete és javításának feladatai*” című témát kell megbeszélni. Meg kell mondanunk nyíltan: sok iskolában (nem mindegyikben) laza a tanulók (néhol a tanárok) munkafegyelme. Sok helyen súlyos bajok vannak a tanulók magatartásával. A lazaság további lazaságot szül. Mintha egyes igazgatók, tanárok gondolkodásában elhomályosulna az iskolának az az alapvető feladata, hogy a tanulónak keményen és szorgalmasan tanulniok kell, hogy a *tanulás: munka*. Nem elég, ha a gyerek „jár” iskolába, tanítani, nevelni kell őket, nekik pedig tanulniok kell, ez a legfőbb és minden egyebet megelőző feladatuk. Az iskola dolga nem az, hogy az üzenőfüzet útján regisztrálja, és a szülőket értesítse, hogy mit csinál a gyerek az iskolában, hogy beszélgetett a szomszédjával, hogy forgolódozott, rendetlenkedett, hanem az, hogy nevelje a gyereket! Nagy tévedés azt hinni (és e szerint cselekedni), hogy az iskolának védekeznie kell. Ezért kérdi joggal sok szülő: mit csinál az iskola, miért nem neveli a tanulót fegyelmezettségre, jó modorra, jó szokásokra stb.

Ideje, hogy a nevelőtestületek megtárgyalják a munkafegyelem, munkaerkölcs iskolájukat jellemző állapotát, és állást foglaljanak abban, hogy milyen módszerekkel és eszközökkel kell és lehet a fegyelmet, a rendet megszilárdítani.

Amire ezzel kapcsolatosan mindenekelőtt gondolni kell, az a következő: a tanulóifjúságnak óráról órára tapasztalnia kell, hogy akik a fegyelmet megkövetelik, maguk is fegyelmezettek, akik a munkaerkölcstről beszélnek, maguk is rendelkeznek ezzel, akik követelnek, azok teljesíteni is tudnak. Véleményem szerint itt kezdődik a dolog, a jó példa is hat, ha van, ha észre lehet venni.

Az új nevelési-oktatási tervek sikere erőfeszítést követel az iskolától, a pedagógustól: mindig színvonalas felkészülést, igényes munkát, következetességet, a lemaradók, a gyengébbek segítségét! Nincs ebben semmi rendkívüli, semmi új: ez a *pedagógiai hivatás lényege*.

